

Олег Сидор

Кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник відділу мистецтва новітніх технологій, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України

e-mail: ogibelinda@ukr.net | orcid.org/0000-0002-4777-1916

Oleg Sydor

PhD in Art Studies, Senior Research Fellow in the Department of New Media Art, Modern Art Research Institute of the National Academy of Arts of Ukraine

ДОПОВНЕННЯ ДО СЛОВНИКА «ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА»:

106 НОВИХ ТЕРМІНІВ

DOI: 10.31500/2309-7752.19.2023.310666 | УДК 7.036:81'374.2

Анотація. Дана розвідка є закономірним продовженням словникового видання «Термінологія сучасного мистецтва» (Київ, 2010, автори: Гліб Вишеславський і Олег Сидор), а також кількох аналогічних «доповнень», які друкувалися у збірниках Інституту проблем сучасного мистецтва. Нині автор фокусується на нових термінах, які увійшли до мистецькому обігу під час російсько-української війни, а також зустрічалися за пізніх радянських часів, переважно на Заході. Особливу увагу приділено так званим «термінам негачії», що має на меті окреслити складне становище українського андеграунду 1960–1980-х років; часом їх важко назвати термінами, це радше характерологічні дотепи, «влучні слівця», ситуативні висловлювання, які можуть лише претендувати на звання терміна. Автор вимушено покликається на деякі російськомовні джерела, що є об'єктивним відзеркаленням української мистецтвознавчої ситуації 1990-х — початку «нульових», коли російськомовність (що не кочче було ознакою російськоцентричності!) домінувала на території України, зокрема, в науковій та журналістській сферах. Деякі з них (як і, власне, радянські джерела) автор залучає лише з вимог простої інформативності, часом — необхідної полеміки з опонентами. Та зазвичай це продиктовано елементарним бажанням «фіксації (термінологічного) факту», який може більш ніде й не бути засвіченим.

Ключові слова: сучасне мистецтво, словник, термінологія, терміни негачії, український андеграунд.

ADDITIONS TO THE DICTIONARY *TERMINOLOGY* *OF CONTEMPORARY* *ART:*

106 NEW TERMS

Abstract. This study is a natural continuation of the dictionary *Terminology of Contemporary Art* (Kyiv, 2010, authors: Glib Vysheslavsky and Oleg Sydor), as well as several similar “additions” published in the collections of articles by the Modern Art Research Institute. Now the author focuses on new terms that entered the artistic circulation during the Russo-Ukrainian War and were also encountered in the late Soviet period, mainly coming from the West. Particular attention is paid to the so-called “terms of negation,” which aim to outline the difficult situation of the Ukrainian underground of the 1960s–1980s; sometimes it is difficult to call them terms, they are rather characteristic witticisms, “catchphrases,” situational statements that can only claim to be terms. The author is forced to refer to some Russian-language sources, which is an objective reflection of the Ukrainian art history situation of the 1990s and early 2000s, when Russian language (which was not necessarily a sign of Russian-centrism!) dominated the territory of Ukraine, in particular, in the scholarly and media spheres. Some of them (as well as Soviet sources) the author uses only for the sake of simple informational value, for the sake of necessary polemics with opponents. But usually it is dictated by an elementary desire to “fix a (terminological) fact” that may not be covered anywhere else.

Keywords: contemporary art, dictionary, terminology, terms of negation, Ukrainian underground.

Постановка проблеми. Дана розвідка є продовженням словникового видання «Термінологія сучасного мистецтва» (К., 2010, у співавторстві з Глібом Вишеславським), а також кількох аналогічних «доповнень», які друкувалися у збірниках ІПСМ. Наразі автор зосереджується на нових термінах, які виникли в мистецькому обігу під час війни, а також мали

місце за пізніх радянських часів, переважно «з того боку». Отож пропонуються «терміни негачії», що має на меті окреслити складний стан українського андеграунду у 1960–80-ті рр.; часом їх важко назвати термінами, радше, це — характерологічні дотепи, «влучні слівця», ситуативні висловлювання, які можуть лише претендувати на звання терміна.

Актуальність теми. Виокремлення в масиві сучасного мистецтва, яке надто довго уявлялося розлогим плато «без кордонів», суто українських арт-територій (у даному випадку, в термінологічній царині), нині видається нагальним у контексті остаточного, хоча і вкрай болісного набуття Україною власної ідентичності.

Огляд останніх джерел. Звісно, це передусім українські електронні ресурси, малотиражні журнали, газети, каталоги, випуск яких не припиняється і за екстремальних обставин (окрім безпосередніх районів бойових дій). Автор (не-)вимушено користується деякими російськомовними джерелами, що є об'єктивним віддзеркаленням української мистецтвознавчої ситуації 1990-х — початку «нульових», коли російськомовність (що не конче було ознакою російськоцентричності!) домінувала на території України, зокрема в науковій та журналістській сферах. Деякі з них (як і власне радянські джерела) він залучає лише з вимог простої інформативності, часом — необхідної полеміки з опонентами. Та зазвичай це продиктовано елементарним бажанням «фіксації (термінологічного) факту», який може більш ніде й не бути засвідченим.

Новизна і мета дослідження. Останнім часом в українському мистецтвознавстві вряди-годи з'являються близькі нам тематично збірники термінів, однак наша мета — фіксація та первинне оброблення фактів, а не філософічне розумування над ними, час для чого, на наше переконання, ще не настав. Адже не секрет, що завдяки мас-медійним ресурсам відбувається формування «нового канону» українського сучасного мистецтва, який не у всьому є об'єктивним, хоча б тому, що критерієм значущості нерідко обирається гучна промоційність явища, ба більше: його комерційна спроможність. Наша мета — максимальне розширення поля мистецтва, вирок якому можна буде виносити вже після оприлюднення більшості фактів мистецтва.

Виклад основного матеріалу.

АБСТРАКТНИЙ НЕОЕКСПРЕСІОНІЗМ

Термін, яким американські критики характеризують картини українського митця Макса Вітика, котрий певний час жив у США. Це підтверджується його зізнанням: «Я почав працювати під впливом американських експресіоністів — був так вражений їхніми роботами, що, можливо, це стало останньою краплею, останнім поштовхом до мого рішення зайнятися малярством... Я працюю спонтанно, дуже рідко роблю попередні начерки. Коли починаю писати, не знаю, що буде далі».

Література:

[Кравченко А]. Макс Витик: біографія в цитатах // Антиквар. 2013. Март. С. 11, 13.

АВАНТРЕАЛІЗМ

Переформатовано від «авангардного реалізму». Самоназва малярського стилю Анатолія Марчука, що є для нього «власним поглядом на світ і власним ставленням до світу». Спроба оксюморонного поєднання — бодай у слові — двох несхожих творчих напрямків.

Література:

Підгора В. Символіка непростого поступу // Образотворче мистецтво. 1993. № 3–4. С. 29–31.

АГРЕСИВНИХ РЕЧЕЙ ВИТВОРЕННЯ

На думку поета Олега Лишеги, визначна риса сучасного мистецтва, що має на меті «залякати глядача, навчити, чого не варт робити, як бути слухняним, як краще вмиватися, поводитися з жінкою, ловити рибу, боротися з нудьгою і т. д.». Вислів не такий наївний, як може здатися на перший погляд, адже його автор (який кілька разів поспіль намагався вступити до Київського художнього інституту і взагалі небайдужий до образотворчої царини) також різьбив досить цікаві, далекі від реалізму дерев'яні скульптури, цінував модерністський доробок Альберто Джакометі та Генрі Мура. Трислівний афоризм, утім, легко вписується у формулу антимодерністської риторики, властивої реалістам — сказаний з позиції переконаного архаїка-пантеїста, він, радше за все, картає модернізм за його всім відому здатність до тоталітарного тиску на глядача й автора.

Література:

Лишега О. Високі жовті квіти. Львів — Дрогобич, 2012. С. 85.

АДМІНІСТРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО

Прізвисько — позаяк не обґрунтоване жодними аргументами, сперте лише на власну заздрість та підозру — на адресу т. зв. сучасної творчості, яка у репрезентаційному секторі послуговується виключно адміністративним ресурсом. Запозичено з книги відгуків Національного музею України в Києві близько 2003–2004 років; авторство, згодом, належить художнику Анатолієві Федірку.

АКЦІОНІСТКА У ВИГНАННІ

Самоназва української мисткині Марії Куликівської після початку «гарячої фази» російсько-української

війни. Утім, термін більше скидається на рекламний слоган і слабше на загальність: чимало наших митців опинилися у вигнанні, а своє закордонне проживання ця мисткиня обрала давно, та й не акціями своїми уславилася, радше асамбляжами.

Література:

«BattleFront» // Vogue Ukraine. Весна 2023. С. 17.

АЛЕГОРИЧНЕ МИСЛЕННЯ

На думку львівського мистецтвознавця Михайла Косова, АМ — особливість творчого методу Романа Безпалкова: «...реальність він трансформує у своєрідні образи-метафори, в яких кожна деталь старанно відібрана і несе двоїстий зміст: є елементом конкретної сюжетної розповіді і водночас — знаком іншомовного плану». Звісно, АМ за бажанням, можна приписати багатьом іншим митцям, і не лише сучасним, однак фіксуємо саме таке його побутування.

Література:

Слабошпицький М. Побачити не поверхову суть // Наука і культура. Україна. Вип. 21. Київ, 1987. С. 506, 507.

АНДРІЇВСЬКОГО УЗВОЗУ СТИЛЬ

Комплекс розмаїтих творчих (і не дуже творчих) рішень, об'єднаних місцем неформального, себто позагалерейного показу в певній локації Києва, яка дала можливість показати себе українським митцям періоду т. зв. перебудови. Спершу — маленька запора мистецької свободи (до участі долучалися майбутні метри постмодернізму, тоді студенти, імена яких з огляду на вразливість їх носіїв не розголошуємо, утім, присутність Федора Тетяничя оприлюднена була давно). У наступні роки Андріївський узвіз поступово перетворився на арену торгівлі найменш вибагливими зразками візуального мистецтва, загалом добре відтеперованого, вилізано китчу, де є місце і для прикладів актуального мистецтва у його полегшеному, максимально адаптованому для сучасного глядача стані. Попередником АУС був стиль московської Бітци на початку 1980-х, частково його передвістила практика галереї на Малій Грузинській, обидві (стихийний ринок та виставкова інституція) мали на меті «приручення» модернізму, що в українських реаліях не можна було навіть уявити: модернізм пропонувався лише на стадії повного уярмлення та/чи замовчування.

АНТОНЮЧКИ

Від імені миколаївського художника Андрія Антонока. Пестлива назва його творів, засвідчена одеським колекціонером, котрий акцентує в А. парадизнодитячу складову: «...сама вічність, у ній немає ні початку, ані кінця... може, це дитинство, коли немає часу, а є радість сприйняття, завороженість усім побаченим і почутим?». Характерне суфіксування слова спостерігаємо також і в деяких інших авторів — пор. з «нюшками» Олексія Білюсенка.

Література:

Федорук О. Моя колекція — життя моє: Бесіди з Михайлом Кнобелем. Київ, 2015. С. 141.

АПЛОДИСМЕНТНИЙ СТИЛЬ

Кон'юнктурний соцреалізм у мистецтві (зокрема, образотворчому) пізнього радянського зразка, з якого випарувалися будь-які ознаки живого почуття, поготів віри в ідеал, а запанувала орієнтація на «вказівку згори»; абсолютна протилежність авангарду і/чи нонконформізму, які практикували не тільки свободу вислову, а й певну мінорність. Утім, сягнувши визнання, авангард, як не дивно, теж вимагатиме аплодисментів.

Література:

Рейзар А. [Рец.:] Аліса Ложкіна, *Перманентна революція. Мистецтво України ХХ — початку ХХІ століття* (Переклад з російської Сашка Ушкалова, Київ: Arthuss, 2019) // Критика. 2021. № 1–2. С. 20.

АРЕАЛ

Природничий термін, що його культурологізував американський антрополог Альфред Кребер і актуалізував український мистецтвознавець Валерій Сахарук, використавши його у своєму виставково-каталоговому проєкті як органон для інтерпретації творчості Олександра Бабака, Миколи Голованя, Андрія Сагайдаківського, кожен з яких обрав власний А., ставши його унікальним *genius loci*: сільську хату в мальовничій місцевості, клапоть міської ділянки з домом-химерою та досить занедбану майстерню у Львові, де вони культивують свій творчий вектор. Отже, А. — «місце побутування якогось об'єкта чи явища, який не спостерігається на іншій, прилеглий території», уособлення просторової унікальності, на якій вільно розгорнутися фантазії митця.

Література:

Культурні ареали. Київ, 2016.

АРТХАУС

Мистецтво «не для всіх», пошукова, експериментальна творчість, яка не передбачає масового глядача, волюючи зачатися у своїй затишній хатинці, адже дослівний переклад терміна — «дім мистецтва». Зазвичай вживається щодо незалежного кінематографу (Джим Джармуш, Вім Вендерс, Кіра Муратова та ін.), відтак одна з впливових дистриб'юторських фільмових компаній в Україні називається «Артхаус Трафік». Однак з проникненням екранних елементів у власне візуальну сферу (відео, інсталяція) риси А. знаходять як у мистецьких проєктах («Поема про внутрішнє море», 2007), так і в окремих артефактах («Дихання», «Сни про Європу» Сергія Петлюка, 2012), навіть у галереях (тележурналісти «побачили А. у всій його красі» в «Ательє Карась» 2008-го). А. також називають картинну галерею в с. Музичі та освітні курси в Києві, де навчають дизайну, декору, в'язанню, вишивці, візажу, риториці та ораторській майстерності.

Утім, термін А. дійсно пасує більше музам, які передбачають широку аудиторію, актуальне візуальне мистецтво (живопис, скульптура з усім сучасними похідними) не є конкурентом кінематографу: мистецтво-як-сховок для них передбачено від самого початку, якщо це тільки не бучна презентація. Тож вживатися в нашій сфері він може лише метафорично, віддаючи пальму першості наймолодшій з муз.

АСТРАЛЬНИЙ СТОВБУР

Паракультурне означення Семи Київських Пагорбів (так у тексті) Валентина Раєвського, де, на думку автора, проходить вертикальна вісь гігантського кристалу, на який скидається простір Київської Русі, простір, який «позначався рукотворними спорудами: капищами, церквами, жертівниками, палацями», у наш час, саме 17.04.1993 — ідеальне місце проведення акції «Три слони», за участі Валентина Раєвського, Лариси Звездочотової, Руф Макленан, Василя Цаголова.

У наступний період, не оголошуючи продовження традиції АС, на нього де-факто претендуватиме локація щорічного Фестивалю перформансу під різними назвами: «Вітер Ма», «Весняний вітер» тощо і мотиваціями, серед яких — туманні спогади про минуле київських пагорбів (керівники: Андрій Блудов, Віталій Сердюков, Олексій Малих).

Література:

«Три слона»: [Міні-каталог акції]. Київ, 1993.

БАЙКАРСЬКИЙ СТИЛЬ

Обґрунтування живописця Євгена Лещенка анімалістичної складової у своїх роботах. Як митець українського андеграунду він також послуговується термінами «хороше мистецтво» та «добре мистецтво». Зі слів митця: «Тварини в моїх картинах — це ті ж люди, вони більше, ніж люди — БК».

Література:

[Сидор-Гібелінда О]. Вибір «Art Line» // Art Line. 1997. № 7–8. С. 65.

БІЛЬШ ЖИВОПИСНИЙ (ЖИВОПИС)

Саркастична (внаслідок власної тавтологічності) репліка визнаного майстра українського соціалістичного реалізму на адресу несвідомих митців, які займаються формальними пошуками, замість того, щоби розвивати ідейну насиченість. Поруч із «більш графічною (графікою)» БЖЖ, по-єзуїтськи оцінений як «відрадне явище» (а проте йому протиставляються здобутки українського радянського малярства, скульптури, графіки кінця 1940-х — початку 1950-х — подібне, до слова, фігурує у іншій доповіді на Другому пленумі СХ УРСР з уст Михайла Деревуса, навіть підбірка іменних еталонів аналогічна), був рятівною лазівкою для чесних митців, які цуралися відвертої пропаганди, але не готові були йти на жорстку конфронтацію з «генеральною лінією». Більшість з них зупинилися на стадії «дозволеного мистецтва», яке підживляло модерністські та трансавангардові пошуки в Україні середини і кінця 1990-х.

Література:

Бородай В. Головний напрямок мистецтва // Образотворче мистецтво. 1978. № 1. С. 4.

ВОЛЬНІ ХУДОЖНИКИ

Члени Союзу Вольних Художників, заснованого 03.09.2009 у Києві, прибічники «освіченого соціал-анархізму», які ставлять собі за мету «створення культурно-мистецького опору будь-яким проявам тоталітаризму, які придушують і принижують права вольної особистості». На ділі — постмодерний гротеск і стьоб, серед представників якого — Сергій Коляда, Іван Семисюк та ін. Ідеолог — Антін Мухарський. Серед явних шедеврів, на які спромоглися ВХ, — проєкт «Жлоб-арт» (2013).

Література:

Мухарський А. Розрив. Харків, 2020. С. 60, 61.

ГЛІТЧАРТ

Приємом у сучасному мистецтві, який полягає у використанні комп'ютерної помилки у просторі

артефакту, що створює дещо монструозне викривлення простору. Проявляє себе передусім у комп'ютерних іграх, відеокліпах, рекламних роликах, фотографії. Меншою мірою — в образотворчому мистецтві, хоча останнім часом стан справ змінюється. Серед іноземних репрезентантів Г.: Анрі Денслер, Роза Менкман, Мат'є Сен-П'єр, Філіп Стернс, Адам Ферис та ін. Серед українських: Ігор Гусев («Лист до Елізи», 2016), а також молоді митці: Поліна Каніковська, Ігор Лінчук, Сергій Логінов, Валерія Лисяк, Анастасія Проценко та ін. Як апофеоз — бієнальська серія Бориса Михайлова «Парламент» (2017), яка, утім, визнана одною з найменш цікавих у доробку цього майстра — і найменш прозора для західного глядача.

Література:

Юр М. «Glitch art»: новий візуальний код художнього простору у сучасному творі мистецтва // Сучасне мистецтво. 2017. Вип. XIII. С. 235–246.

ГЕОМЕТРИЧНИЙ МОНТАЖ

Композиційний варіант у творчості харківського митця Віталія Куликова, який зводиться до «ствердження площини до геометричної моделі простору, в якій усі об'ємно-просторові відношення набувають площинно-проекційного еквіваленту... Просторово-космічна самооцінка пластичних елементів стикається з моделюючою волею художника...».

Література:

Шило А. Геометрический монтаж Виталия Куликова // Супремус. [1994]. № 3: Конотоп. С. 12.

ГОРІЛЧАНИЙ DELIRIUM-ISM

Індивідуальний стиль одеського художника 1970–1990-х Миколи Новікова. За словами журналіста, «графіка-туш з деформованими чоловічими та жіночими тілами, з психоделічними ликами святих», з власною технікою, яка полягала у розтиранні на папері плям туші пальцями; прийом нанесення мозаїчного цяткування дослідник пояснює досвідом неодноразового перебування автора у в'язниці. На наш погляд, у ГД прослідковується радше нео-експресіоністичний надрив — кострубатою, дещо анахронічною мовою талановитого самоука (провчився лише один курс у місцевому художньому училищі, згодом брав участь у андеграундних квартирних виставках). ГД — творчий феномен, аналогічний феномену Зверева (Новіков — також уродженець середньоросійської смуги, але більшу частину життя провів на території України), лише в апокаліптичному, а не збуджено-радісному, реєстрі.

Література:

Чигринец В. Вечный бож Коля Новиков. Миф одесского Ван Гога // Амнезия: сайт. URL: <https://amnesia.in.ua/novikov>

ДУХОВНА ТРАНСПЛАНТАЦІЯ

Метод, покликаний забезпечити «дифузійно інновацій» у культурній практиці сьогодення, який запропонував фундатор Музею сучасного українського мистецтва Корсаків, доктор економічних наук Віктор Корсак. Термін запозичено (і трансформовано) з комбустіологічної науки, де означає лікування великих опіків, коли надто кволий темп загоєння рани змушує лікаря до пересаджування маленьких кавалків шкіри, кожен з яких невдовзі починає продукувати навколо себе ріст здорового епітелію, сприяючи одужанню хворого. Для України, яка не змогла подолати постколоніальний синдром, як це зробили більшість країн Східної Європи, і яка уявляється «суцільною ранною», потрібен якраз метод ДТ, в чому їй у пригоді стане музейна інституція, яка опікується українським сучасним мистецтвом.

Література:

Корсак І. Змінюємо минуле, думаємо про теперішнє, творимо майбутнє // Музей сучасного українського мистецтва Корсаків. [Каталог]. Луцьк, 2018. С. 8.

ЕСПЕРАНТИСТСЬКИЙ

Епітет, мимохить кинутий на адресу довготривалого проекту «Патріотизм» гурту «РЕ.П.» (точніше, набір графічних знаків, придатних для створення новочасних нарративів, водночас призначених для стінної локалізації), який претендував на «універсальну комунікацію» та «усунення складностей перекладу», як це було властиво і штучній мові есперанто, яку 1887-го року винайшов Лазар Заменгоф, але відтак проекту мимоволі надається відтінок навмисності, інтелектуальної вимученості, чого не передбачали ні митці, ані мистецтвознавець.

Література:

Соловійов О. Тенденції розвитку українського сучасного мистецтва (2000–2020) // Образотворче мистецтво. 2021. № 1. С. 38–43; № 2. С. 22–27.

ЕТНОСЕРІЯ

Жанровий різновид образотворчої серії як такої, присвяченої певній проблематиці; на прикладі творчості Дмитра Кришовського «Мотанка» (2021): поєднання «історії та традиції... суму й болі, теплоти й ностальгії сучасний ракурс у кращих культурних традиціях».

Література:

«Як стати іменем»: Трактат про те, як «придбати квиток у вічність». Дрогобич, 2021. С. 142.

ЖАЛЬОВИЙ НАСТРІЙ

Мищанський епітет анонімного глядача на позначення творчих пошуків бойчукіста Охріма Кравченка, зафіксований у книзі відгуків на його персональну виставку 1985 року. Передвістя сучасного «негативу», себто небажання сприймати усе хоч трохи відмінне од казенного оптимістичного соцреалізму. Пор. з попереднім (у даному контексті) епітетом: «убійствено-пісмістичний (sic)... колорит».

Література:

Кравченко Я. Охрім Кравченко: Художник і час. Київ, 2019. С. 222.

ЖИВОПИСНА НАРОДОНОСНІСТЬ

Авторський термін одеського колекціонера Михайла Кнобеля, яким він об'єднує творчість двох різних українських регіонів (Одеса, Закарпаття) митців андеграунду — Юрія Коваленка та Федора Манайла: «обидва відштовхувались від народних уявлень про красиве».

Література:

Федорук О. Моя колекція — життя моє: Бесіди з Михайлом Кнобелем. Київ, 2015. С. 138.

ЖИВОПИСНЕ МИСЛЕННЯ

Поняття, яке увів ув обіг київський митець Єгор Анцигін. Означає «сприйняття будь-якого об'єкту в контексті кольору», також «рефлексія буденного життя через колір». При всій загальності означення ЖМ дуже органічно вписується і до контексту творчості самого автора, справді натхненного колірним первнем («Фіксований погляд», 2019).

Література:

Анцигін Є. Фіксований погляд (2019) // Центр Сучасного Мистецтва «Білий Світ»: сайт. URL: <https://whiteworld.net/artist/antsygin-iehor-1989.html>

ЗАСВИНЯЧИТИ

Авторський (іронічний) термін українського художника Петра Антипа; почуто в його майстерні взимку 2020 року. Висловлено з приводу написання картин великого формату. Пор. з (менш іронічним) висловом одного з сучасних сумських митців «шедевра ку забабахать!».

ЗАСТІЙНИКИ

Прізвисько скауредних апаратників СХ України (без іменної конкретизації), котрі приховують від провінційних митців, «молодих і активних», інформацію про важливі події в мистецтві, згодом — про арт-гранти (про що ті насправді знали обмаль).

Література:

[Хомяков Л]. Дніпропетровські художники про себе. Рейтинг популярності // Art Line. 1998. № 2. С. 53.

«ЗАТЕМНЕНЕ» ЗВУЧАННЯ

Творчий прийом (з епітетним доповненням «сумовите»), властивий квазіреалістичним ілюстраціям Олександра Івахненка до поезій Тараса Шевченка (1988), тут — пояснюється «непрозорим, глухим тлом, на якому змальовано персонажів». Ситуативний синонім герметизму в мистецтві, протемперований у фольклорно-народницькому спектрі.

Література:

Підгора В. Українська школа монументалізму // Хроніка: Наш край. 2000. № 6 (8). С. 248.

ЗОМБІ

Живий мрець у міфологіях світу (передусім, гаїтянського вуду) чи паракультурних артефактах (фільми Джоржо Ромеро). Для Олександра Ройтбурда наприкінці 1990-х — символ сучасного митця, котрий полишає культуру, «заповідаючи їй власне тіло, аби перетворити його на знаряддя власної волі, тобто в такого собі З., уникаючи як ототожнення з тілом, яке перебуває в культурі... так і повного відчуження... зберігаючи дистанцію та взаємозв'язок між ними, практикуючи нероздільність та незливаність. Залишений в культурі, З. виконує завдання насичення її, виходячи з установки, яку він транслює... Самі ж картини можна розглядати як зовнішню межу... небуття, відкрити в комунікації...». Надалі, втім, автор вирізняє власне митця і З., порівняння стрімко дрейфує в бік ефектної та туманної метафори.

Література:

Ройтбурд А. Кончик носа // Art Line. 1998. № 7–8. С. 60.

ЗОМБІАРТ

Жартівливе означення евентуального виду творчості з огляду на авторство певних персонажів. За висловом відомого українського письменника (за сумісництвом художника та музиканта), «якби зомбі володіли концептуальним мистецтвом, (то створили б) найконцептуальнішу відповідь мистецтву людей — З.».

Література:

Іздрік Ю., Нестерович Є. SUMMA. Чернівці: Книги — XXI, 2016. С. 46.

ІМПРЕЗА

Урочистий синонім міжнародного артфестивалю. На теренах України засвідчено як мінімум два приклади І. — найвідоміша в Івано-Франківську (артикульована як бієнале, 1989–1997), також у с. Самчики Хмельницької обл. («І. по-самчиківськи», від 2014 року).

Література:

«Імпреза-93» запрошує гостей // Культура і життя. 1993. № 48–49.

ІНТЕРВЕНЦІЯ

Назва серії ліноритів Ірини Каленик, водночас визначальна ознака цієї серії, поєднання класичного і авангардного друку, «відмінних у часі цитат», «постмодерне втручання в стилістику».

Література:

«Як стати іменем»: Трактат... С. 131.

ІНФІНІТИВ

За назвою виставки, яка відбулася влітку 2020 року у Мистецькому Арсеналі (кураторка Катерина Тиханенко), спроба переозначення заявленого терміна «езотерика». Тут — на прикладі тиражної графіки: термін-парасолька, який об'єднує Валерія Ламаха (втім, у експозиції відсутнього) та Олександра Аксініна, Олега Денисенка та Костянтина Калиновича, Валерія Пінігіна та Ангеліну Буряковську. Себто, усе інфернальне, загадкове, з дрібною окультизму, призмачене неприродним боєм та пошуком захмарного, усе антимейнстримне — все це є І.

КВІР-МИСТЕЦТВО

Визначення мистецтва, пов'язаного з нетрадиційними сексуальними орієнтаціями, зазвичай ЛГБТ. На маргінесі існує з давніх-давен, не артикуючись як таке, спливаючи в тиші «потаємних кабінетів» чи естетських борделів, хоча іноді йому віддають данину цілком легітимні митці (Одрі Бердслей). Та навіть у ХХ столітті, коли заборони вже активно скасовуються — чи на них зважають лише як на нешкідливу перешкоду, КМ продовжує існування в руслі мистецтва «без кордонів», не виокремлюючись, поготив не автономізуючись, навіть якщо зразків творчості, які можна було б віднести до КМ, рекордно багато (німецький експресіонізм, контркультура 1960-х,

також малярство Френсиса Бейкона і Дейвіда Гокні). Простішою є ситуація в літературі, театрі, кінематографі, де слово неминує оприлюднює авторську інтенцію, але й тут можна лише припускати в романах Жана Жене чи виставах Романа Віктюка предтечу КМ. По-справжньому він усвідомлюється вже в ХХІ столітті і навіть стає модним, претендуючи на мейнстримність, з ним пов'язується дедалі результативніша, переможніша боротьба за права секс-меншин і створення компактних спільнот, які вже прокламують свою несхожість із іншими, — відтепер епатаж за вияву їхніх акцій стає бажаним, а не підозрілим. КМ. у західному контексті дедалі більше схиляється до концептуалістської стриманості, ба більше: малоестетичної сухості, без усякого домішку карнавалізму, як це було десятиліттями раніше, коли жаргонне слово «квір» з'являється у побуті мистецьких галерей.

У сучасній українській візуальній культурі до КМ. з різною долею вірогідності відносять такі різні явища, як полтавсько-кмитівські виставки Нікіти Када-на, твори Анатолія Белова, перформанси та інсталяції Марії Куликовської, колажі Антона Шебетка, фотовиставка «Своя кімната» Євгенії Білорусець. З огляду на переважання внеску членів гурту «Р.Е.П.» є привід запідозрити певних авторів у спекулятивному використанні проблематики КМ. Певна річ, це не стосується львівської виставки Яна Бачинського (Яни Бачинської, котра воліє називати себе у чоловічому роді) «Перший український квір» (2021), яка викликала у суспільстві реакцію відторгнення: мешканці міста зривали плакати, які її анонсували; щоправда, це можна пояснити зазіханням автора на національні святині, а не пропагандою КМ.

Література:

Шебетко А. Дуже коротка та суб'єктивна квір-історія в Україні // Суспільне. Культура. 19.04.2023. <https://suspilne.media/culture/450108-duze-korotkata-subektivna-kvir-istoria-v-ukraini-kolonka-antona-sebetka/>

Муниципальный Мистецький центр пропагує сумнівне «мистецтво». Перелік скандалів // Еспресо. 17.02.2022. <https://zahid.espresso.tv/mistetskiy-tsentr-sadovogo-propague-antiukrainske-ta-antikhrisdiyanskemistetstvo-detali-skandalu>

Паланик Ч. Виправний день. Харків, 2018. С. 122, 123.

КИСВОЦЕНТРИЗМ

Сумна риса художнього життя України, коли в її столиці якість творчої особистості / виставкового

проекту / творчого гурту оцінюють з позицій його успішної промоційності у самій же столиці, в яку й кращі закордонні експозиції спрямовуються, і лектори найбільш резонансні з'їжджаються, і просто авдиторія потенційно більша та розкутіша. На словах урочисто визнається значущість — і нерідко рівновеликість — інших художніх центрів (традиційна трійця: Львів, Харків, Одеса, часом до цього пулу додають Івано-Франківськ), решта глухо ігнорується попри досягнення (Луцьк, Миколаїв, Суми, Хмельницький, Полтава, Дніпро). Зміцненню, принаймні не згасанню, К. сприяє й існування міцних інституцій з усталеними традиціями, і наближеність до влади, яка забезпечує коштами ці інституції, і регулярні десанти іноземців, які теж вагомо підтримують столичних митців. З іншого боку, цілком зрозуміла образа провінційних митців обертається блокадою культурної інформації, яка вряди-годи надходить із Києва. К. має віддалену паралель із європоцентризмом у світі, повторюючи усі його помилки, не використовуючи його переваг. У західних регіонах відповіддю на К. може бути рівняння на західний ринок (передусім, польський, хоча є і прецеденти орієнтації французького, американського, навіть словенського спрямування — «казус Бельський»), на якому, може, нас і не чекають, але який у разі перемоги обіцяє більше, ніж рідна столиця. Вряди-годи лунають підбадьорливі реляції на кшталт: киевоцентричний «аргумент здається хитрощами старіючої кокетки. Очевидно, що нині Київ не цілком може претендувати на своє виняткове геополітичне становище в галузі мистецтва і культури», зі слів кураторки Ірини Сизоненко. Насправді, питому вагу К. годі переоцінити навіть сьогодні.

Література:

Сизоненко І. Унікальність реалізації проекту // Реконструкція духовного соціуму: Науковий симпозіум. Дніпродзержинськ, 1994.

КИЇВСЬКІ СНОБИ

Умовна спільнота столичних естетів, симпатиків архітектури радянського модернізму, яка виступає проти знесення — в рамках декомунізації — її найчільніших зразків (наприклад, НБУ ім. Вернадського, готель «Мир», автовокзал), вважаючи їх вартими уваги та поваги. До КС., за власним визнанням, належить художниця Ксенія Гнилицька, яку подібна архітектура надихнула на створення серії акварелей «Стратиграфія».

Література:

Миготина М. Художниця Ксенія Гнилицька: «Реализм — это такая борьба, которая никогда не прекратится» // L'Officiel. 13.03.2019. <https://official-online.com/lichnosti/intervju/kseniia-gnilitskaya/>

КИШЕНЬКОВЕ МАЛЯРСТВО

Мініжанр у творчості Максима Мамсикова, який він запровадив на початку ХХІ століття на хвилі персонального «повернення до живопису»; фігуративні роботи у техніці «полотно, олія» відповідно мініатюрного формату (серії «Портрети», «Автівки під снігом»). Однією з причин з'яви КМ називають прагматичне бажання збуту твору, який, з огляду на такі параметри, не мусив би коштувати надто дорого. На нашу думку, це є і виразом прихованої тенденції середини 1990-х, яка далася взнаки в ініціативах майстрів нефігуративного спрямування (Тиберій Сільваші), зокрема у ідеї організації виставки мінікартин. Можна згадати серію мініквадратів Андрія Блудова, навмисно написаних на подарування друзям.

Література:

Спецпроект Vogue.ua: все о художнике Максиме Мамсикове // Vogue. 29.03.2017. <https://vogue.ua/article/culture/art/vse-o-hudozhnike-maksime-mamsikove-15131.html>

КОМІЧНИЙ СЮРРЕАЛІЗМ

На думку Гільберта Альтера-Гільберта, епізодична властивість певного періоду творчості українського художника Валентина Попова (що нині мешкає в США) — поруч із «романтичним цинізмом», який «змішує ідеали», передає «відчуття цинізму щодо реалій щоденного існування митця». Терміну КС властива апріорна оксюморонність (ні про який сюрреалізм, поготів цинізм насправді не йдеться), характер вжитку — відверто ужитковий, в межах одного окремо взятого каталогу (групової виставки Попова, Віктора Сидоренка, Мела Рамоса).

Література:

Super Hero. [Київ, 2016]. С. 25, 26.

КОМПОЗИЦІЇ-КОНСТРУКЦІЇ

Означення серії просторових об'єктів 2015 року «Керамічна котушка» (з активно-ритмічним використанням указанного побутового предмету) київської мисткині Олесі Дворак-Галі, інакше: «абстрактно-декоративні панно».

Література:

«Як стати «Іменем»: Трактат... С. 112.

КОНСПЕКТИВНИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ

Термінологічне переформатування українського постмодернізму з огляду на його цитатність; «форма надтекстового, надхудожнього, наднарративного мистецького повідомлення... яке залучило до художнього контексту увесь знаковий арсенал, накопичений світовою культурою». На думку одразу спадає творчість київських митців кінця 1980-х — початку 1990-х, передусім гурту «Паризька Комуна».

Література:

Смирна О. Століття неконформізму в українському візуальному мистецтві. Київ, 2017. С. 451.

КОНСТРУКТИВНИЙ КОМПРОМІС

Наскрізний мотив — і жанр творчості самодіяльної мисткині Ірини Акімової, за фахом політика та економіста, що дається взнаки як у організації окремих групових виставок з такою ж назвою, так і в «творчій темі», яка формує діалогізм робіт, написаних у різних стилістиках з однаковим композиційним рішенням (серія «Віддзеркалення», 2015–2018). Ідеї КК вгадуються і в інших творах авторки (поліптих «Молитва», в додатку до якого вже йдеться про «розумний компроміс»).

Користає певним ресурсом актуального мистецтва, але вживає при цьому не властиві останньому моралізм та «гармонізуючий вектор» настрою.

Література:

К2: Конструктивний компроміс: Ірина Акімова. Лариса Кадочникова. Світлана Леонтьєва. Наталя Фурсіна: Каталог виставки. Київ, 2017.

Акімова І. Віддзеркалення; Каталог виставки. Київ, 2018.

КОНТРЧАС

На думку мистецтвознавця, характерна риса малярської творчості Леся Подерв'янського: «часто при використанні... авторського механізму по відношенню до сюжету та анти-сюжету виникає КЧ., підписуючи вирок роботам, класично скомпонованим у попередні десятиліття». Автор, на жаль, більш відомий своїми літературними здобутками, що цілком затьмарили його здобутки візуальні, виконані в контексті української «нової хвилі». По суті, КЧ. — короткий маніфест постмодернізму.

Література:

Ягодовська О. Лесь Подерв'янський. Вступ. ст. у каталозі: Les Podervyansky. [Київ, 1995].

КРИЗА ЕКСПОЗИЦІЙНОСТІ

Симптом українського (і не тільки) культурного життя в середині 1990-х, зумовлений гаданою вичерпаністю виражальних традиційних засобів — і недостатньою продуктивністю нових: засобів, жанрів, технік (інсталяція, перформанс). Чутливо вловлена мистецтвознавцем — який напівжартома радить київським митцям своєрідну «оазу відвертості» у безкомпромісному спілкуванні, себто агресивно-вербальне замість мляво-візуального — КЕ. насправді є виразом ефемерної апокаліптичності, сезонної істерики, яка супроводжує щодаки чергову об'яву «смерті мистецтва». Після цього галерей не поменшало, резонансних виставок поготів.

Література:

Стукалова Е. Мне как искусствоведу... У зб.: Мазепа. Київ, 1995. С. 3.

КУБИКИ

Складники графічних артефактів Альбіни Ялози (у серіях «Речі», «Ангели»), з яких вона майструє свої образи, зазвичай сакрального рівня; синонім значущого, активного фрагменту, як це було сприйнято журналістами і введено в термінологічний ранг («вона називає їх К.»). Втім, у самої авторки, К. фігурують у порівняльному варіанті: «роботи я створювала, наче з К.», що не применшує мистецької вартості робіт, збудованих на основі К.

Література:

Мистецтво під час війни: Альбіна Ялоза // war-art.mkip.gov.ua

ЛІРИЧНІ ОДКРОВЕННЯ

Можливо, калька з рос. «своего рода лирические откровения». Мимохідь (і несхвально, бо авторові видаються «мало перспективними», крім того, вони йому добре «знайомі») кинутий жаргонізм у виді піджанру, ймовірно, «тихого живопису», серед експонатів Республіканської виставки молодих художників «60 років ЛКСМУ» в Києві. Зокрема, ЛО є твори «В майстерні» Галини Білан, «Автопортрет» Ніни Петрової, «Жіночий портрет» Юлія Шейніса, в яких туманно вгадуємо як і не неконформізм, то приховану протидію соцреалізму. Пор. із «ною ширістю» 1990-х у образотворчому мистецтві.

Література:

Костюченко М. Образно-пластичне рішення художніх задумів // Образотворче мистецтво. 1979. № 5. С. 6.

ЛОТЕРЕЙНИКИ

Художники ремісничого стибу, які писали картини для розігрування їх у художніх лотереях; характерна риса радянської доби. За спогадом Тиберія Сільваши, на пленері у Седневі 1988 року вороже зустріли гурт молодих українських постмодерністів: «з великим невдоволенням і, здається, писали регулярні обурені листи в Київ і СХ». Після тріумфу молодих один із Л. понуро спитав у керівника групи: «То що ж, тепер усе можна?».

Л. — синонім творчого філістерства, утім, нині Л. переформатувалися і вдягнули іншу машкару.

Література:

Сильваши Т.: «Барочный миф, миф соцреализма и работы молодых художников объединила нарративная функция картины» [Интервью] // PinchukArtCentre. medium.com/pinchukartcentre/тиберий-сильваши

ЛЮТЬ

Так означує свій творчий метод божевільний київський живописець 1990-х Сергій Хілько, творчий доробок якого стилістично є близьким до брютарту, водночас — найвища ступінь схвалення, як згадують сучасники. Яскравий приклад того, як слово зі звичайного побутування наповнюється мистецькою значущістю, принаймні за авторським задумом.

Література:

В Києве открылась выставка сумасшедшего художника // Наш Київ. nashkiiev.ua/news

МАКОВЩИНА

Від прізвища харківського графіка Павла Макова; вислів письменника Тараса Прохаська, букв.: «нереальні міста, сади, але з реальних елементів» — як приклад «розширення свого горизонту». Власне, метафора творчого лету на ранньому етапі творчості; «не фантастика, а фантазія». Рідкісне засвідчення знайомства (та зичливого порозуміння, не порівняти ж з якоюсь «пікастиною») сучасного літератора з сучасною візуальністю.

Література:

Терен Т. Сотворіння світу: Сім днів з Тарасом Прохаськом. Київ, 2020. С. 255.

МЕТАФОРИЧНИЙ РЕАЛІЗМ

Творчий метод волинського майстра Миколи Кумановського, в якому поєднується типовий сюрреалістичний абсурд, скрупульозна, майже на рівні гіперу, викшталтуваність деталей і спроба осмислення національних архетипів; остаточно сформувався

наприкінці 1980-х, коли митець видозмінив власну, суто сюрреалістичну манеру. Водночас МР — це і назва каталогу про митця, і назва виставки в Музеї Корсаків у Луцьку, а потім у інших містах України (2020–2021). Автором терміна є сам митець.

Література:

Метафоричний реалізм Миколи Кумановського: Каталог. Дрогобич, 2016.

МИСТЕЦЬКА КОЛОНИЯ

Синонім творчого пленеру, який поєднує його функції з функціями навчання і за означенням передбачає спільну ідеологію учасників, власне, предтеча пленеру в його організованій стадії. Ранній зразок МК. — Ворпсведе початку ХХ століття, ушлявлене іменами Паули Модерзон-Бекер та Райнера Марії Рільке. В середині-наприкінці 1940-х Бая-Маре, МК. на теренах Угорщини, виховала імпресіоністичний смак, абсолютно не співзвучний до розповсюдженого тоді соціалістичного реалізму волинського живописця Карела Якубека, який згодом проживав у Луцьку, розвиваючи і вдосконалюючи старі навички, набуті в МК.

Література:

Якубек К. З приватних збірок та музеїв / Вступ. ст. О. Сидора. Луцьк, 2006. С. 7, 8.

МІРАЖНА МЕТАФІЗИЧНІСТЬ

На думку мистецтвознавиці Зої Навроцької, властивість малярства волинської мисткині Наталі Кумановської, що розшифровується жмутком епітетів: «граціозність, витонченість і навіть крихкість форми».

Література:

Щаблі до раю: Малярство. Луцьк, 2003. С. 14.

МЛАДОПАРКОМУНІВЦІ

За висловом Олександра Соловйова, члени київського художнього гурту «Паризька Комуна», котрі, на відміну від «основних» її учасників, ще й старших за віком, які мешкали на вулиці з однойменною назвою, мали майстерні в тому ж районі, на вулиці Ірининській. Серед М. — Максим Мамсіков, Кирило Проценко (на тоді студенти). Термін умовний, позаяк для переважної частини глядачів суттєва різниця між одними та іншими не відчувалася та не артикулювалася.

Література:

Олександр Соловйов: «Лучшее искусство сегодня идет с экрана» [Интерв'ю С. Лібет] // Your Art. 06.07.2020. <https://supportyourart.com/conversations/oleksandr-soloviov-1/>

МОЗАІЧНИЙ ЖИВОПИС

Від назви картини Дмитра Кавсана «Індійський МЗ» (2006) — характеристика певного етапу його творчості (і особистості, яку теж є сенс охрестити «мозаїчною» за його розмаїті вподобання та стилістики), що далася взнаки і на його виставці, власне, і збудованій, як мозаїка.

Література:

Сидор-Гібелінда О. Людина-мозаїка // Україна. 2008. № 10. С. 82.

МОК'ЮМЕНТАРИ

Імітація документальної оповіді в ігровому кінематографі, зазвичай з метою висміювання суспільно-культурних стереотипів — чи демонстрації власних творчих можливостей, аж до стилізаційних («Падіння» Пітера Гринуея, «Забуті стрічки» Пітера Джексона, Кости Боутса, «Борат» Ларі Чарлза). Прецеденти М. існують і в українському відеоарті, навіть ще до початку побутування терміна М. («Теленовини» Василя Цаголова). Програмовий приклад М. — стрічка, яку зняла киянка Люся Іванова для виставки «Де Не Де»; в ній йшлося про Шосткінський комбінат «Свема», де працювали дідусь та бабуся авторки, винахідники кольорової плівки; вона їм задавала невинні питання, потім усе це зміксувала з іншими питаннями, не настільки наївними, які навмисне спотворили зміст артефакту, аби вийшла розповідь про якусь радянську організацію, яка вбивала україномовних працівників; припущення, не таке далеке від ймовірного.

Література:

Миго М. Художниця Люся Іванова: «Я вижу в живописи смисл жизни» // L'Officiel. 30.01.2019. <https://officiel-online.com/lichnosti/intervju/lusya-ivanova-artist/>

МОНУМЕНТАЛЬНІСТЬ

Слово-відмичка «шістдесятників», близьких до модернізму. Саме з покликання на специфіку М. (і апеляції до авторитету мексиканських муралістів, особливо Давида Сікейроса) вони декларували необхідність оновлення образної мови, аж до адаптації нереалістичних елементів. Мало це помірний успіх: у власне монументальній практиці якась доза умовності була відміряна та мовчазно дозволена, втім, це не поширилося на твори, які підозрювалися в націоналістичному підтексті, відтак знищувалися (вітраж Алли Горської); це ж заторкнуло і твори, ідеологічна наповненість яких була туманною, отже

підозрілою (надмогильний артефакт Ади Рибачук / Віктора Мельничука). Однак монументальне малярство, при виконанні певних «правил гри», і далі лишалося упривілейованим — як з огляду на гонорарний рівень для виконавців, так і з допущення окремих вольностей у стилістиці, мало уявних у малярстві станковому. Саму ж апеляцію врочисто поховали — пор.: «Наприкінці 60-х — початку 70-х років суперечки про “суворий стиль”, “М.”, національну форму поступово відходять з першого плану. Митці та критики приділяють більше уваги глибокому ідейному наповненню творів...» (за ст.: Криволапов М. // Образотворче мистецтво. 1983. № 5. С. 4). З короткого викладу термінології ієрархій стає зрозуміло неситуативна синонімічність поняття М. усім іншим — більш ustalеним чи, навпаки, більш крамольним.

У широкому сенсі — сума ознак, об'єднана відчуттям надлюдської значущості, величі, епічного лаконізму, заради чого автор радо жертвує побутовими подробицями. Зазвичай М. притаманна творам саме монументального мистецтва, та прийнято полемічно підкреслювати, що й невеличке полотно чи естамп (класичний приклад — «Аркан» Георгія Якутовича, 1960) у змозі претендувати на карб М.

Література:

Лобановський Б. Книга для читання з українського мистецтва. Київ, 1978. С. 112, 113.

М'ЯКА І ЖОРСТКА ЛІНІЇ ДРУГОЇ ХВИЛІ ОДЕСЬКОГО НОНКОНФОРМІЗМУ

Класифікаційне позначення Алексеєва відповідного регіонального напрямку концептуального мистецтва кінця 1970-х — початку 1980-х, який, на думку Сергія Ануфрієва, мав хронологічну послідовність і виник під впливом Валентина Хруща та «одесько-московських культурних зв'язків». МЛДХОН, вона ж «перша», об'єднувала самого Ануфрієва, Дмитра Нужина, Віктора Маринюка, Олексія Музиченка, Володимира Федорова, «певною мірою», Олексія Коцієвського, Ларису Резун-Звездочотову, «Перців» (Людмилу Скрипкіну, Олега Петренка). ЖЛДХОН, вона ж «друга» — складалася з Леоніда Войцехова, Юрія Лейдермана, Ігоря Чацкіна, також Світлани Мартинчик та Ігоря Стьопіна.

Література:

Алексеев Н. Посередине восьмидесятых // Родник. 1989. № 1.

Ануфриев С. Солнечные зайчики // Art Line. 1998. № 7–8.

НЕОПОСТПОПАРТ

Так епатажно називав власну стилістику персонаж одноактної п'єси Володимира Діброва «Зустріч з прекрасним» (2012) на гіпотетичному телешоу, де герой представляє підібране на дорозі колесо, власне редімейд, як самостійний художній твір, що практикою модернізму не заборонено — навіть усталено (через те спроба такої презентації виглядає дещо кумедно), хоча телеведуча щиро обурена, вважаючи це ошуканством. Зауважимо, що це була як мінімум друга спроба письменника створити псевдонеологізм, на який він уже зважився у романі «Бурдик» (1997).

Література:

Діброва В. Чотири, три, два, один. Київ, 2016. С. 100.

НЕФОРМАЛИ

Термін Михайла Кнобеля на позначення українських нонконформістів, «інакших художників» («може, дещо кострубатий», застерігає автор, дозволимо з ним не погодитися: термін, не гірший за інші), виставку яких було влаштовано в Одесі (2011).

Література:

Федорук О. Моя колекція — життя моє: Бесіди з Михайлом Кнобелем. Київ, 2015. С. 97.

НОВА МЕТАФОРІЧНІСТЬ

Визначальна риса актуального українського мистецтва середини та кінця 1980-х, поруч із «ною експресивністю», пов'язана зі стилістикою необароко. На думку київського мистецтвознавця Олександра Соловйова, НМ притаманні «виняткова нерегламентованість та невичерпність ходів та сенсів». Московський арткритик Олександр Якимович слушно пов'язує поняття НМ з ідеями «семантичної катастрофи» Боніто Акілі Оліви та соціокультурологією Юргена Габермаса.

Література:

Соловьев А. По ту сторону очевидности // Искусство. 1988. № 10.

Якимович А. К. Наше искусство и проблема ценностей: Творческое сознание в конце XX века // Советское искусствознание. 1990. Вып. 26. С. 22.

НОВА ХВИЛЯ РОСІЙСЬКОГО АВАНГАРДУ

Комплекс мистецьких явищ, представником якого вважав себе український художник, учасник київського гурту «П'ятка» Федір Богінський, певно, маючи на увазі авангард 1920-х (у якого, між іншим, був сильний український складник). В російському контексті термін НХРА не є зовсім усталеним, переважно

мовлять про «другу хвилю російського авангарду», яку відносять чи то до періоду «відлиги», чи до «перебудови».

Література:

Коновал М. П'ятеро з «П'ятки» // Fine Art. 2010. № 2.

НОВИЙ БОЙЧУКІЗМ

Синонім українського постмодернізму (який надалі не прижився у мистецтвознавчій практиці), розглянутий його опонентом з точки зору гаданої вторинності, інфантилізму, «масового цитування зовнішніх стилістичних прикмет, нерозбірливої експлуатації релігійної проблематики, фольклорних елементів». На думку автора, винятками серед митців НБ є Роман Романишин, Борис Буряк і Любов Лебідь-Коровай.

Література:

Ріпко О. Моральність традиції // Ріпко О. У пошуках страченого минулого: Ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. Львів, 1996. С. 233.

ОБ'ЄКТИ ДЛЯ МЕДИТАЦІЇ

Так мистецтвознавиця Зоя Навроцька означила жанр неокубістичного натюрморту в творчості волинського майстра Петра Архипчука: «це далеко не натюрморти із традиційним поняттям зображення неодоухотворених речей, а радше ОДМ».

Література:

Щаблі до раю: Малярство. Луцьк, 2003.

ОДНОРАЗОВИЙ ПЕРФОРМАНС

Полемічне називання візуального радикального дійства з уст знаної української письменниці, без іменної конкретизації, та з підкресленням провокативних елементів — в контексті можливого (та небажаного) нагородження мистецькою премією «авторів ОП., як-от гойдання спідницею та демонстрації фасону та кольору трусів перед Главою держави і всією Україною, як то було на день Незалежності». Термін симулятивний, позаяк йшлося таки не про мистецьку акцію, а про державне свято з провокативними елементами жанру.

Література:

Матіос М. Лікбез для анальфабетів і шкідників // Слово Просвіти. 2023. № 17. С. 5.

ПЕЙЗАЖ-ПАМ'ЯТНИК

Разове означення жанру картини Тетяни Яблонської «Безіменні висоти» 1969 року з боку Платона Білецького і Леоніда Владича, покликане замаскувати її фактичну опозиційність соцреалістичному

мейнстриму, висуваючи евфемістичний термін ПП. у додатковому (і трохи парадоксальному) зв'язку з фольклорною течією в малярстві 1960–1970-х, про яку теж мовиться ухильно: пафос «знімає» підозру в крамолі. Особливої пікантності ПП. надає контекст його репрезентації — винятково дипломатичний: англійсько-український альбом на експорт, текст не повинен акцентувати суперечності в мистецтві, але й заперечувати їх зовсім теж не гоже, краще розчинити їх у розмаїтті «різних напрямків».

Література:

Ukrainian Painting. Leningrad, 1976. P. 26.

ПІДВАЛЬНО-ПІДПІЛЬНА ТЕЧІЯ

Синонім українського андеграунду, представленого на виставці «Погляд» у Київському політехнічному інституті 1987 року, який показує такі свої риси як «органічність, високопрофесійність». Утім, судячи зі строкатого складу учасників (серед яких були на тоді ще дуже молоді і зовсім не «підвальні», а радше «новихвильні» Олексій Аполлонов чи Олександр Сухоліт, а також представники діаспори, яких не можна залучити до жодної з категорій), цей термін окреслює територію «бажаного, та не дійсного», адже андеграунду в радянській Україні було значно менше, ніж у Прибалтиці — чи Москві; чинним представником ППТ. серед експонентів можна вважати хіба Віктора Маринюка.

Література:

Велігоцька Н. [Вступ. ст. в каталозі:]. «ЄДНІСТЬ». Київ, 1992.

ПЛЕНЕРИ

У широкому сенсі — робота митця просто неба, узвичаєна французькими барбізонцями та імпресіоністами з другої чверті XIX століття на протилежну роботу в майстерні; синонімом їх стало провінційне село Барбізон з однією вулицею (якому, втім, передувало Фонтенбло, а йому, як не дивно, околиці Риму). Вужче: організована акція гурту художників-одномудців довкола певного «священного місця», просякнутого місцевими міфологіями, підкріплена сторонньою фінансовою підтримкою, на додачу П. є територією релаксу і/чи спілкування. Щось на кшталт інтелектуального санаторію в радянський час «для обранців» (Паланга, Сенез), щось на взір інтелектуального форуму за новочасної доби.

Нині П. не зобов'язують митця лише до віддзеркалення мальовничої (а де ж ще проводити П.?) природи, хоча значення останньої важко переоцінити. Митцеві дарується резерв часу, необхідні для роботи

матеріали, комфортне проживання серед одномудців, усе інше лишається на його совісті — чи з його фантазією, якій вільно відштовхуватися від «високої сутності гір та потоків», встромлених йому поперед носа. Є свій смак у абсолютній абстрагованості від достеменно-візуального — як і в ситуативному зверненні до нього митця, особливо, якщо він напередодні видавав перевагу, скажімо, нефігуративним композиціям. Певною мірою, П. — тимчасовий триумф регіонального: столичне, зібгавши гонор, змушене визнати його значущість і спробувати з ним сколаборувати (чи проігнорувати його, віддавшись безладному відпочинку), але регіональне врешті-решт лишається обділеним (за виїмком дарування місту чи інституції частини створених тут артефактів): за ним закріплено статус «командировошно»-відпусткової маргіналії. У час глобальної технократії П. лишаються чи не єдиною оазою для митця — навіть по вуха зануреного в урбаністичний мегаполіс. Це парадокс, адже пейзажний жанр, який викликав до життя побутування П., нині не у фаворі.

Вже легендарними — і класично-показовими — для українського альтернативного мистецтва стали молодіжні П. в Седневі 1988–1991 років, які очолював Тиберій Сільваші (з Олександром Соловійовим у «парні роки»): місце формування, мобілізації і артикуляції ідей «нової хвилі», вони не тільки супроводжувалися лекціями закордонних мистецтвознавців (Костянтин Акінша, Володимир Левашов; автор цих рядків додався повідомленням про Олександра Аксініна), але й зумовили проведення на їхній базі резонансних виставок цього напрямку в кращих музеях країни.

Натомість Гурзуфські П. з підназвою «Нові хроніки» 2005–2010 років (кураторка Олеся Авраменко) зосередилися на проблемах синтезу мистецтв і «роботі з доквіллям», ці зусилля вилилися, окрім усього іншого, у видання кількох тлустих каталогів та естетичне облаштування міського ландшафту. Щодо останнього, все скінчилося сумно: місцеві вандали поскидали більшість скульптур з п'єдесталів, невиправно їх пошкодивши. Для пор.: тривимірні твори, полишені після професійних П. у Луцьку, до цього часу зазнають опіки місцевих мешканців.

Серед інших П. — митців інших, більш синтетичних напрямків та спрямувань, варто згадати П. «Княжа гора» у Каневі 2008 року, Кам'янець-Подільському (куратор Тетяна Калита) і Славському від 2007 року (куратор Ярослав Ціхо). Традицію епатажних (ще з Бурлюкових часів у с. Чернянка 1907 року, де, власне, й зародився футуризм) П.

від 2006 року продовжує «Острів Бірючий», який іноді себе атрибує і як «міжнародний симпозіум сучасного мистецтва» (серед кураторів і співзасновників Володимир Гуліч, від 2018 року — участь західних фахівців).

П., організовані одним автором чи подружжям митців, передбачувано відбуваються у замських помешканнях митців, які стали «genius loci» (від 2008 року у с. Музичі — у Алевтини Кахідзе, від 2010 року — у с. Великий Перевіз — у Тамари та Олександра Бабаків).

Від 1990-х в Україні набули популярності іноземні П. за участі українських митців, передусім в країнах Східної та Центральної Європи (Польща, Хорватія).

Література:

Антиквар: Пленер. 2012. № 11. Серед авторів — С. Яринич, О. Сидор-Гібелінда, О. Дяченко, О. Самойлова, О. Денисенко, І. Естеркіна, також — інтерв'ю з Ю. Сташковим, Г. Григор'євою, І. Возіяною, Б. Грінювим, Т. Савченко.

Комарова І. «Седнів-88»: Творче обличчя // Образотворче мистецтво. 1988. № 6.

Вышеславский Г. Седнев 1988, 1989 // Галерея. 2006. № 3–4.

ПЛАНЕТАРНИЙ СТИЛЬ МАЛЯРСТВА

Риса творчості юної, не конкретизованої за місцем і часом проживання художниці в оповіданні «У кожного свій стиль» луцького медика та колекціонера класичного живопису. За подальшими описами — наївної, спертої на досягнення експресіонізму. Термін дещо саркастичний, позаяк його вкладено до уст сумнівного за переконаннями персонажа, який опікується роботами Мариші, прізвище якої теж не названо.

Література:

Гиттик Л. Мгновения. Луцк, 1996. С. 47.

ПОЕТИЧНО-КУЛІНАРНИЙ ПЕРФОРМАНС

Тут — «Спроба амброзії», яку влаштували поети Назар Гончар і Назар Федорак 23 травня 2009 року у Львові з нагоди перенесення мощів св. Назарія до міланської Катедри. Родзинкою ПКП. було приготування коктейлів зі складників, які згадуються у творах обох поетів, отже літературний підтекст був тут дуже вагомим. Попри це — і хоча ПКП. вирізняється від власне мистецького перформансу — він є почасти його (не)усвідомленим сателітом, принаймні з огляду на акційну практику Гончара, друга багатьох актуальних митців Львова, котрий називав себе «перформером» і у своїх виступах користав відповідними прийомами, наприклад, влаштовуючи

демонстративно-епатажні періоди мовчання (певно, не без огляду на досвід Джона Кейджа), також узявся в пістряві, небуденні строї тощо.

Література:

Камінська А. Автопортрет у коментарях. Післямова у вид.: Гончар Н. Автопортрети: Вибрані вірші. Київ, 2013. С. 173.

ПОЕТИЧНІ НОВЕЛИ

Умовний жанр серії малярських полотен Віктора Шаталіна на тему громадянської війни («По долинах, по узгір'ях», «Збирались загони юних бійців», обидва твори 1977 року), на думку українського мистецтвознавця. Евфемізм, покликаний натякнути на належність їх до якогось із пізніх відгалужень «суворого стилю», хоча художник вже повністю перейшов до лав прибічників соцреалізму.

Література:

Лобановський Б. Книга для читання з українського мистецтва. Київ, 1978. С. 104, 105.

ПОРТРЕТИ ВТОМЛЕНИХ ТРУДІВНИЦЬ-СЕЛЮЧОК

Ситуативне називання типового жанру соцреалістичної практики з уст письменника-діаспорянина, водночас — знак творчої вичерпаності персонажа, нездатності його прийняти силу живої достеменності (новела «Сходи»).

Література:

Яцканин І. В усьому винні чоловіки. Пряшів, 2004. С. 125.

ПОСТДАДАЇЗМ

Несподіваний вектор творчості — разом із більш прийнятними «постмодернізмом, новим вільним фігуративним мистецтвом... трансавангардом» — у молодих українських митців початку 1990-х, на думку директора Музею Августиновців у Тулузі, де у жовтні-листопаді 1993 року відбулася виставка «Український авангард і сучасне мистецтво» (куратори Ірина Горбачова, Євген Солонін). Сказано з очевидною метою підкреслити відновлену тяглість кількох артопоколінь, раніше розірваних у часі.

Література:

Міло Д. Ілюстрація станів душі // Культура і життя. 1993. № 50–51.

ПОСТІРОНІЧНА ІЛЮСТРАЦІЯ

Жанр творчості запорізького художника Сергія Грехова, який створює їх для мас-медійних видань

та соціальних проєктів. Найближчим за поетикою до П. є плакат, але зображення принципово позбавлене пафосності, нерідко дисонує з написом, який тут є підкреслено авторським. Словом, П. нагадує однокадровий комікс, самодостатність якого не вимагає серіальності, зате солідаризується з наступним зображенням, вже на іншу тему, а вербальний складник вільно ширяє в просторі репрезентації, зате часто користує коміксальний «димок». Обов'язковим підґрунтям його є чітка громадянська позиція автора, яка доноситься до глядача мовою квазіпарадоксу, як у зображенні Лаврентіївни, яка «посилає» російський корабель за відомою адресою.

Література:

Мистецтво під час війни: Сергій Грехов // war-art.mkip.gov.ua

ПОСТНОНКОНФОРМІЗМ

Одна з 20 частин «Тезаурусу» Лесі Смирної наприкінці її монографії про вітчизняний нонконформізм; визначається як «культурно-мистецьке явище 1990–2000-х», «вияв незгоди вже не з радянською, а ринковою моделлю буття». Гнучкий термін-парасолька, який покриває собою і соціально-критичні проєкти (наприклад, Влади Ралко та гурту «РЕП»), протестні перформанси (Марії Куликівської) та прецеденти запитування архаїчних, дитячих шарів творчості з боку митців старшого покоління, сформованого за попередньої доби (Володимир Бахтов, Гліб Вишеславський). Спроба заміни терміна «постмодернізм» з усіма його додатками та переформатуваннями.

Література:

Смирна О. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві. Київ, 2017. С. 454.

ПОСТПЕЙЗАЖ

Жанр традиційного ландшафту, який кардинально переоцінила Альбіна Ялоза у серії картин на пральних дошках «Тиша» (2012), коли й виникає термін П. За спостереженням критиків, авторка встановлює майже неподоланий бар'єр між людиною та природою, відмовляючи останній у праві на антропоморфність, як це було усталено раніше, через що критики навіть карталися питанням: а чи має майбутнє сам жанр пейзажу? Означення П. лишається емоційно-ситуативним, зрозуміло, що його можна було б вжити і стосовно інших сучасних українських митців (наприклад, Катерини Свіргуненко), але зараз воно лишається закріпленим тільки за вищеназваним виставковим прецедентом.

Література:

Виставка Альбіни Ялозы «Тишина» в Национальном музее // artukraine.com.ua

ПОСТСУПРЕМАТИЗМ

На думку Анатолія Федірка, стиль, демонстративно зіставний із постмодернізмом; ознака його творчого доробку певного періоду, саме серії зображень видатних діячів України (наприклад, «Український супрематичний Гетьман...», «Український супрематичний Політичний Діяч...», 2020), вирішених у дузі Казимира Малевича періоду 1920-х. Апелює до скандальної історії віднайдення на якомусь горіщі оригіналу вказаного класика, пов'язаної з нашим (і теж принагідно названим) сучасником. Утім, з огляду на супутні обставини, сам П. викликає менше запитань, аніж історія, яка йому передувала.

Література:

«Як стати іменем»: Трактат... С. 208.

ПРИБОРКАНИЙ РАДИКАЛІЗМ

Характеристичний складник, на думку мистецтвознавця, творчості українсько-англійського автора Славка Микосовського, виставленого у галереї Києво-Могилянської академії у червні 1993 року: «справжнє українське малярство — хай не дуже радикальне, зате таке, що має майже кристалічну форму — і в концепції, і у винайденні мови, і суто формальному втіленні. Дається взнаки міцна, круто замішана на пережитому і приборканому радикалізмі європейська школа». Утім, надалі українська спільнота не чутиме вже про цього автора, вказана ознака обернеться на власну протилежність у авторів інших, котрі радикалізм ескалюватимуть.

Література:

Стукалова К. Славко Микосовський «Сакральна земля» // Terra Incognita. 1994. № 1–2. С. 91.

ПРОТОНОНКОНФОРМІЗМ

Наступний, 13-й термін Лесі Смирної з цієї ж об'єкції. На її думку, «явище, що передувало класичному нонконформізму», «та не стало дієвою опозицією до влади»; притаманною П. є «гостросоціальна та викривальна критична оптика». У часі віднесене до другої половини 1920–1940-х років і може бути поширене на деякі прояви тогочасного авангарду чи реалізму, який відмовився бути слухняним.

Література:

Смирна О. Століття нонконформізму...

ПСЕВДОБУДДИЗМ

На думку мисткині Лесі Заєць, спосіб існування її чоловіка, українського художника Олександра Гнилицького (з його ж слів). «Отак собі пливеш... Коли ти не дієш, можеш заплушити очі, увяйти собі, що ти пливеш... Насправді ти не пливеш, а хтось тобою керує...». У контексті журнальної сповіді — пряме пояснення «лінкам» (а також з позицією уникання відповідальності), на які повсякчас посилається автор, що насправді полишив по собі значний творчий доробок.

Література:

Катериненко Н., Клингенберг О. Тихие воды Александра Гнилицького [Интерью из журнала «НАШ» (осень 2003)] // amnesia.in.ua/gnilitskiy

РЕЙВАХ-АКЦІЯ

Синонім перформансу, тільки з більшим вмістом хаотичної агресії — на протигагу м'яким медитаціям більшості українських зразків цього жанру. Зразок Р. — «Трансильванський пес» Олексі Фурдіяка, який відбувся 1997 року у центрі Івано-Франківська на руїнах театру ляльок; його складниками стали 5-метрова скульптура, імпровізована музика та «спланований шабаш у поетичному супроводі Мирослава Ягоди».

Література:

Звіжинський А. Бомба сповільненої дії // Україна. 2008. № 3. С. 63.

РИЗОМА

З французької: «корневище». Термін філософії Жюльєн Дельоза, який означає неконтрольований, відмінний од лінійного розвиток; класичний текст про Р. було надруковано в № 2 київського часопису «Новый круг». Ним залюбки послуговується у своїй есеїстиці Гліб Вишеславський.

У напівмістичному, квазисимволічному малярстві Людмили Давиденко Р. — техніка нанесення мазків на полотно, створення ефекту усебічності та багатшаровості, нею ж і продекларована. Зовні — чимось подібне до пльонтанізму Івана Марчука.

Література:

Сучасне українське мистецтво: Каталог виставок UAFRA 2019. Київ, 2019. [С. 99].

РОЗКНИЖЕННЯ

Термін радянського часу, покликаний маркувати процес диференціації ілюстративного артефакту від літературного першоджерела; в оригіналі — «в лапках». В умовах сучасної України — болюча

реалія, яка свідчить (радіше, на момент «нульових») про згасання видавничої практики, відтак — катастрофічне падіння ролі книжкової графіки. Попри те, що деякі чільні представники сучасного мистецтва, пройшовши відповідний фаховий вишкіл у вишах, на початку заявили себе в цьому жанрі (Олександр Друганов, Микола Журавель, Олександр Сухоліт), жоден із їхніх творів на цій ниві не привернув уваги і надалі вони вже працювали в іншому стилістично-жанровому полі. Наступні покоління талановитих графіків зосередилися на ефектному декоруванні закордонних бестселерів чи переосмисленої класики, залучаючи езотеричні асоціації (Кость Лавро, Владислав Єрко). Практика показу ілюстрацій до певного твору, не позначеного карбом актуальності, без надії на їхню трансплантацію в тіло тексту стала цілком ужитковою (наприклад, до «Орлеанської дівки» Вольтера в галереї Центру Леся Курбаса в Києві).

Ймовірно, граматична конструкція терміна Р. підсвідомо вплинула на Олександра Соловійова при винайденні ним терміна «розкартинення», присвяченого актуальному мистецтву України 1990-х.

Література:

Кузнецов Э. О «раскниживании» без предубеждения // Творчество. 1983. № 11.

РОМАНТИЧНИЙ МОДЕРНІЗМ

Стиль, в якому нібито — через це, з додаванням «т. зв.» працює київський художник Олександр Белянський, «поєднуючи реалістичну манеру письма з експресивними пошуками». Нашвидкоруч зліплений термін — ймовірно, за аналогією з «романтичним реалізмом» — є типовим терміном-одноденкою, що замість пояснення суті авторського почерку обмежується ефектною етикеткою; утім, більшість двоскладових термінів саме такими і є.

Література:

Довідка Fine Art / Олександр Белянський // Fine Art. 2010. № 2. С. 62.

СЕЛФІ

Нестримне фотографування власної персони на тлі колег, кумирів, історичних пам'яток та гарних краєвидів, що перетворилося на пошесть з ужитком мобільного телефону, який дав цьому квазіжанру (назва якого походить з австралійського інтернет-форуму 2002 року) характерне викривлення оптики з мінімальним рівнем самокритики та вибірковості, властивій «нормальній фотографії». Кількість трагікомічних каліцтв, навіть смертей, які є наслідком ризикованих

С., не свідчать на його користь, та нітрохи не переконають численних фанатиків. Вже зародився контржанр — «анти-С.», який прагне ревізувати сумнівні набутки С. (портрети Алека Сота).

В сучасному українському мистецтві С., крім закарбовування власних ликів в галерейних та всіляких інших інтер'єрах, має і парадигмальний вжиток — наприклад, у малярській серії Олександра Ройтбурда «Останнє С.» (2010). «На протывагу С.» свідомо створюються і окремі виставки: зокрема, автопортретів («Ergo Sum», 2016, Київ, «Дукат», серед учасників — Матвій Вайсберг, Олександр Животков, Ксенія Гнилицька, Олекса Манн, Ніна Мурашкіна). Номінальне використання терміна — у малярській серії львів'янки Антоніни Денисюк «С. зі смертю» (2021), присвяченої епідемії коронавірусу.

18 січня щорічно вшановується як День музейно-го С., що є очевидною поступкою масовим смакам.

Література:

Сміт І. Г. Коротка історія фотографії. Львів, 2022. С. 43.

СЕРДИТИЙ ЖИВОПИС

Ситуативне означення раннього, умовно кажучи — неоекспресіоністичного періоду творчості учня Віктора Зарецького Володимира Корольова (випускника УАМ, що в середині 1990-х жив у с. Калинівка на Київщині) з уст самого автора, зразком якої він вважає «Людину в гримі» (1991). Від СЖ. відмовився, працюючи над триптихом за мотивами роману Томаса Мана «Доктор Фаустус», що вирішений у більш гармонійній манері.

Література:

Сидор О. [Текст-вкладка у проспекті-запрошенні виставки В. Корольова та В. Мавло у Київському музеї російського мистецтва]. Київ, 1995.

СКОНСТРУЙОВАНА ФОТОГРАФІЯ

Термін, який визначає жанровий період творчості Василя Цаголова у 1990-ті, розпочатий з виставки «Світ без ідей», де світлини доповнювалися редімейдами. Надалі набуває самодостатності та фокусується виключно на кримінально-епатажних сюжетах, іноді з текстами на кшталт коміксових («Тиждень жахів»); у СФ. позують добрі знайомі автора, навіть члени родини, водночас персонажі світської тусівки, переважно мистецтвознавці (Надія Пригодич, Олена Романенко, ваш покірний слуга) та художники (Іван Цюпка, Наталя Голіброда). Інтонаційний нерв твору складає напруга між навмисно дражливою,

часом провокативною оповіддю та класичним стилем її викладу, стилізованим під старовинну картину. Згодом таку поетику автор переносить на царину відеоарту («Молочні сосиски») і особливо малярства, де зі згаданю топікою конкурує топіка політична.

До жанру СФ., без уживання терміна, який лишився маргінесом однієї, хоч і вправно написаної статті, активно звертався також Арсен Савадов, епізодично — Юрій Соломко, за межами України, в полі квазігламурного дискурсу — Антон Соломуха.

Література:

Костюченко М., Соловійов О. Василь Цаголов. «Світ без ідей» // Terra Incognita. 1994. № 1–2. С. 70.

СКУЛЬПТУРНИЙ ПЛАКАТ

Влучне означення одіозних монументальних колосів пізнорадянської доби, чільним прикладом якого є «київський монумент» Євгена Вучетича, Василя Бородая, Фрідріха Соґояна (в російській практиці — меморіал на Поклонній горі в Москві). СП. особливо поживався наприкінці радянської доби, контрастуючи зі сміливими (сказати б, модерністськими, та слово було ще табуїзовано), як на той час, пошуками у царині малярства, зокрема українського, як це наведено у цитованій статті, зокрема творах Тиберія Сільваші й Тетяни Яблонської. Символ приреченості старого устрою, найочевидніший на прикладі мистецькому.

Література:

Кантор А. М. Искусство восьмидесятих годов // Советское искусствознание. 1988. Вып. 24. С. 27.

СЛОВОПЛАСТИКА

Мотив переведення «словесних образів на мову візуальних пластичних візій» у малярстві харківського митця Михайла Попова, дуже схожого на реформовані зразки української «нової хвилі»; серед інспірацій — поезія Тараса Шевченка та Ліни Костенко, також оповідання Іхари Сайкаку чи навіть власні новели художника, написані слобідською говіркою. Утім, йдеться лише про асоціативний шар згаданих артефактів, позаяк власне текстуальних інвазій тут не спостерігаємо. Тобто, С. — радше мистецтвознавча метафора, а не власне термін.

Література:

Коваль О. Словопластика Михайла Попова // Образотворче мистецтво. 2018. № 2. С. 28–30.

СМІШНА РОБОТА

Так київський митець Ілля Ісупов оцінював власні твори. СР. — це робота, яка йому подобається.

Анонімний автор публікації про митця, втім, зауважує: «роботи його іноді зовсім не смішні, а філософські, іронічні, містичні, а навіть пророчі, а найчастіше трагікомічні». Можливо, названі так від супротивного, з метою зняття пафосу і початкового дистанціювання. Утім, елемент комічного абсурду їм таки притаманний.

Література:

Спецпроект Vogue.ua и PinchukArtCentre: все о художнике Илье Исупове // Vogue. 10.05.2017. <https://vogue.ua/ru/article/culture/kino/vse-o-hudozhnike-ile-isupove-16119.html>

СОЦІАЛКА

Уособлення соціального середовища, якому протиставлено сучасного митця, який часом (тут: на прикладі молодого покоління, зі слів івано-франківського мистецтвознавця Анатолія Звіжинського) «робить вигляд, що ворухить С.» замість того, щоб з нею активно взаємодіяти. Як помітила Тамара Злобіна в рецензії на альманах «Кінець кінцем», термін С. є притаманним творчому середовищу на Заході України, відтак — концептуальний проект «С.» у львівській галереї «Дзига». На її думку, С. «маркує ангажоване мистецтво як своєрідну нішу, водночас вказуючи, що “справжнє” мистецтво... має якісь інші властивості». Тут-таки фіксуються різні ступені демонстративного самодистанціювання від С. і у таких не зіставних між собою українських художників, як Василь Бажай, Євген Карась, Ростислав Котерлін, Влада Ралко.

Література:

Злобіна Т. Голос покоління-87 // Критика. 2010. № 9–10. С. 27.

СТАРОМОДНА ГРАФІКА

Означення творчого методу графіка з Івано-Франківська Сергія Шабуніна, котрий працював у техніці мецотинто, обираючи підкреслено несучасні, ретроспективні мотиви, аж до рембрандтівських стилізацій. Себто, у напрямку, близькому постмодерному (в радянських умовах це виливалося у карнавалізм), хоч і без усвідомлення його опозиційності модернізму, навіть з пошаною до реалізму, утім, автор терміна називає його роботи «виклично несучасними».

Література:

Ельшевская Г. «Старомодная графика» // Творчество. 1991. № 3.

СТИЛІСТИЧНЕ ОНОВЛЕННЯ

Офіційний евфемізм, з додатком епітету «бурхливий процес», який позначав скромні модерністські

пошуки в українському образотворчому мистецтві 1960-х. Найближчим аналогом СО. є т. зв. «суворий стиль», що стає очевидно зі загальносоюзних прикладів (Дмитрій Жилінський, Михайл Савицький, Таїр Салахов, Іззат Кличев), однак українські відповідники виглядають дещо мозаїчно, отже данину йому віддали і майстри декоративного напрямку, і відверті соцреалісти (від Андрія Коцьки до Олексія Лопухова). Одразу після фіксації явища СО. зауважено, що «у митців поверхових це призводить до схематизму, штампуну, невиправданого стилістичного запозичення, зовнішнього, не відповідаючого темі декоративізму, “фотографізму”». Стає зрозуміло, що СО. — не просто «фігура прикриття», а й «термін-парасолька», під який можна підібгати будь-які неформальні пошуки, аж до новопосталого гіперреалізму, який відділяється від «суворого стилю» півтора-двома десятиріччями.

Література:

Белічко Ю. На вістрі життя // Художник. Мистецтво. Час. Київ, 1982. С. 8, 9.

СТИЛЬ-ФРАНКЕНШТЕЙН

За ім'ям винахідника Монстра у готичному романі Мері Шелі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» (1818). Означення авторського напрямку, яке запропонував іноземний критик, покладене в основу колажної серії 2001 року одеського майстра Сергія Зарви «Огонёк» (горорно-моторошні портрети, написані на обкладинках популярного колись радянського часопису). У назві — продовження плутанини, яка наділяє (в романі — безіменного) Монстра іменем його творця. Цікаво, що на початку 1990-х чорно-біле зображення Монстра на полотні написав Ілля Чичкан, взявши за основу кінокадр із фізією Бориса Карлова з фільму Джеймса Вейла.

Література:

La Biennale di Venezia. Il Palazzo Enciclopedico [Catalogue]. Vol. I. Venezia, 2013. P. 421.

СУТІСНОЦЕНТРИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Авторське окреслення культуролога Леся Герасимчука щодо малярства Станіслава Пацієвського, в якого відзначає також «мозаїчність та різностилєвість»: «зображальний ряд позначає ладотонність для праці нашого духу», себто підштовхує до подальшого роздуму, а не пропонує готові рішення. СМ притаманне українському суспільству доби становлення самосвідомості, коли візуальна культура гарячково хитається між релігією

та авангардом, пробуючи їх синтезувати, результат виходить не надто втішний.

Література:

Герасимчук Л. Ступити поза... // Нова генерація: [Спецвипуск]. Український іконопис. [1993].

ТЕГ

Елемент розмітки гіпертексту, в образотворчості — автограф графіста, помітний здалеку своїми гіпертрофованими, начебто набряклими літерами; початковий етап еволюції графіті, пов'язаний з примітивною репрезентацією жанру. На думку харківського художника Гамлета Зінковського, тепері в його місті зазвичай виступають активними противниками діячів стритарту, псуючи та знищуючи їхні роботи. Так, 2019 року в Харкові з'явився нерозпізнаний персонаж на псевдо «Злий Босх», котрий вступав у суперечку з нашим автором просто на поверхні його творів.

Література:

Хто такий Гамлет Зінківський? // Ukraïner. 09.07.2021. ukraine.net/gamlet/

ТРАНСМОНУМЕНТАЛІЗМ

«Нова форма мистецтва», яку створив Роман Мінін з використанням цифрових технологій віртуального зображення та доповненої реальності, що відтворює фантазмічні сценки з життя донецьких шахтарів, схожі на химерні і дуже декоративні за фактурою вітражі. Рідкісний випадок, коли митець молодого покоління (означення умовне, позаяк автор народився ще в УРСР) винайшов оригінальну «нову поетику».

Література:

Модуль тимчасовості. Київ, 2023. С. 62.

ФОРМАТИЗМ ФОРМАТУ

Самохарактеристика творчості Федора Тетянича, (водночас — оригінальний, езотерично-екологічний, тільки для такого випадку й придатний синонім мистецтва як такого), суть якої полягає в триванні до нескінченності «людського й всепланетарного життя».

Література:

Аукцион «Underground Contemporary»: Каталог. Київ, 2019. С. 46.

ФОТОЖИВОПИС

Авторський жанр у творчості Антона Солонухи: великоформатні постановочні світлинні композиції, зазвичай еротичного змісту, з силою-силенною культурних ремінісценцій та й просто вигадливо розташованих

персонажок. Практикував Ф. на французькій еміграції наприкінці 1990-х — на початку 2000-х.

Література:

Жлобологія: Мистецький культурологічний проєкт. Київ, 2013. С. 239.

ФОТОІНСТАЛЯЦІЯ

Синонім жанру колаж, вжитий київською художницею Оленою Голуб близько 2003 року стосовно колажів італійки Ніколетти Монталбеті, згодом перенесений на власну творчість, потім нею ж відсунутий. На думку автора, Ф. «акцентує не самі об'єкти, а співвідношення між ними... те, чого не видно» (з інтерв'ю 16.08.2021); запевняє, що зовнішнього впливу в його виборі не відчувала, але замислювалася над ним ще 2000 року. Також зафіксовано епізодичну присутність терміна в текстах 2000-х Наталі Мусієнко («Мистецтво Майдану»), Ніни Саєнко, Петра Яковенка. За кордоном його використовують, наприклад, для характеристики проєктів Владіслава Єфімова чи Данієля Лібескінда.

ХАЙ-ТЕК

Напрямок у західній культурі (зокрема, в архітектурі, дизайні), що виник у 1970-х, пов'язаний з уживанням найновіших наукових технологій з демонстративним оголенням прийому. Серед представників Х. (у сучасному написанні «гайтек») — Кензо Танге, Ренцо Піано, ранніх шедеврів Х. — паризький Бобур (втім, оточений якраз не гайтековою, а дуже ігровою кінетикою Жана Тингелі).

Серед українських митців Х. — точніше, його «пластичних медитацій» (за словами Олександра Федорюка) — діаспорянка Ака Перейма, яка використовувала технології електрозварювальної науки (на базі Київського інституту електрозварювання АН України), при цьому істоти, які виходили з-під її рук — не новочасні монстри, а вельми традиційні пернаті істоти («Птаха», 1971, 1974, «Велика водяна птаха», 1982, «Дятел», 1990).

Література:

«Душа і форма». Пластика Аки Перейми: Каталог виставки. Київ, 1993.

ХУДОЖНІЙ ЖУРНАЛІЗМ

Ситуативний термін молодого київського автора Євгена Клименка на позначення свої малярських творів воєнної доби, створених за мотивами світлин.

Література:

Як ти, художнику? [Низка інтерв'ю] // Elle-Україна. Літо 2023. С. 49.

ЧИСТИЙ ПЕЙЗАЖ

В радянський час (1970-ті — початок 1980-х) — рятівна лазівка для митця, котрий не бажає ані конфронтувати з владою, ані йти в неї на повідку; перший полігон для нонконформізму, де дозволялися певні формальні прийоми, принаймні на рівні запізнілого імпресіонізму. Альтернатива пейзажу індустріальному, ідейному, історико-політичному тощо.

Література:

Михайло Фіголь: Альбом. Київ, 1989.

ЧОВНІВЦІ

Члени одеського умовного мистецького гурту «Човен» довкола однойменної галереї, заснованої 1992 року (засновники: Ігор Божко, Юлій Мазур). Відзначаються посиленою увагою до колірної чинника. Серед них — Володимир Кабаченко, Юрій Коваленко, Віктор Маринюк, Ігор Марковський, Валентин Мацкевич, Микола Степанов, Володимир Стрельников, Володимир Цюпко. Один із синонімів південно-українського модернізму, який використано водночас у зв'язку з участю у певній експозиції.

Література:

Данишевська Л. «Човен» впливає з Одеси // *Культура і життя*. 1994. № 39. С. 4.

ЧУТТЄВА АБСТРАКЦІЯ

Загальний термін для специфічно українського нефігуративного малярства 1990-х як продовження «авангардних засад»; друга за впливовістю течія в культурному пейзажі після «південної хвилі» разом із творчістю окремих митців, які до ЧА. не належать, але є її союзниками (Тиберій Сільваші, Володимир Будников). У прикметниковому епітеті — традиційна вказівка на ліричний (або ж «гарячий») характер українського мистецтва на протигагу «холодному» (читайте: відчуженому, мало емоційному, умовному) московському концептуалізму.

Література:

Соловійов О. Українське необароко в контексті сучасного мистецтва // *Від бароко до бароко*. Київ, 1996. С. 11.

ІНОЗЕМНІ ВИСЛОВИ**БЕЗЗАСТЕНЧИВІЕ ВЗЯТКИ У РЕАЛЬНОГО**

Укр.: «безсоромні хабарі в реальному». «Двоїста тактика... зворотна внаслідок своєї локальності і режиму спорадичності», властива українському мистецтву початку 1990-х, яка «вкрай естетизує і вповні

розгортає... проблему дистанційності від реальності», через це мистецтво втрачає свою специфіку, а самоідентифікація митця «виглядає як розгорнута демонстрація комплексів неповноцінності». Привід для епатяжного жесту нігілістичного відречення від мистецтва — на щастя, тимчасового. Ймовірно, алергічна реакція на київський трансавангард певного етапу його розвитку.

Література:

Чаголов В. Я більше не художник // *Мазепа*. Київ, 1995. С. 5.

COVID ART

Ситуативно-індивідуальний квазинапрямок, започаткований киянкою Катєю Кононенко до Великодня 2020 року, потім пролонгований і переосмислений. Утім, артикульовані його властивості: «обнайдійливі мрійливі кольори, м'які лінії та світлий фон як антитеза різким лініям, що вириваються з мороку теплої темряви минулого плакату».

Література:

«Як стати «Іменем»: Трактат... С. 139.

FLUID ART

Авторський термін портретистки Іванни Маліцької, яка працює в паракультурній галузі творчості. «Інтуїтивне мистецтво», яке дає «неймовірні емоції і заряди енергії». Зразок експлуатації англомовного вислову для підняття на котурни.

Література:

People UA. 2021. № 6. С. 95.

HAPPY ART

Авторський жанр у кераміці Сергія Герасименка (жив у Луцьку, навчався в Ужгороді та Києві, народився у Пермі); зображення кумедних тваринок з усміхненими фізіями. За власним зізнанням, виник після перегляду гіпнотичних телепередач за участі Анатолія Кашпіровського; розвинувся у 1990-ті, нині переносить його в царину малярства. Ситуативне авторство терміна НА належить відвідникові майстерні художника 2000-х.

Література:

Володарский Ю. Лепитель счастья // *Шо*. 2021. № 6–8.